

РЕЦЕНЗИЯ

От: **ПРОФ. Д-Р КАМЕН ДИМИТРОВ ПЕТРОВ**

Професионално направление: 3.7. Администрация и управление, 3.0 Стопански, социални и правни науки.

научна специалност: Геоикономика и регионална демография

ВУ/ Научна организация: Университет за национално и световно стопанство

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност Организация и управление на производството (по отрасли и подотрасли)

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по заповед РД 16 -519// 22.04.2025 г. на Ректора на Аграрен Университет.

Автор на дисертационния труд: **Павел Георгиев Червенков**

Тема на дисертационния труд: **Стратегия за дигитализация на лозаро-винарския сектор**

Научен ръководител: **проф. дн Петър Борисов**

1. Информация за дисертанта. Като докторант г-н **Павел Георгиев Червенков** е изпълнил всички изисквания, планирани в индивидуалния план за обучение. Той е участвал с четири доклада на национални и международни научни конференции, публикувала е изискуемия брой статии в научни списания с научно рецензиране. Видно от представената Справка за изпълнение на минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ, **Павел Георгиев Червенков** има изискуемите точки за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Темата на дисертационния труд е актуална поради устойчивото конкурентно развитие на модерната икономика, тя изисква налагането на перфектен контрол върху всички бизнес процеси, в подотрасли като лозаро-винарството и особено на ниво предприятие дигитализация е съществен процес за управление. Така конкурентоспособността все повече разчита на дигитализацията и умелото извличане на ползи от този процес, ползи които да бъдат првърнати в конкурентно предимство спрямо останалите участници на пазара, което прави настоящия труд дисертабилен и важен за развитието на винарските региони в България.

2.1 Структура и обем на дисертацията

Дисертационният труд се състои от въведение, изложение в три глави, заключение и използвана литература. Дисертационният труд е в обем на 137 страници. Анализът в дисертационното изследване е онагледен чрез 5 таблици и 48 фигури. . Обемът на разработката е повече от задоволителен.

2.2 Оценка за: актуалност на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд

Дисертационния труд е посветен на ролята на един от компонентите в социалното взаимодействие и комуникации – дигиталните общности в аграрния сектор. Значимостта на изследваната проблематика произтича от спецификата на съвременната ера на дигитална трансформация, както и защитата на следната основна хипотеза, че дигитализацията на сектора е критичен фактор за постигането на конкурентоспособност и конкурентно развитие на лозаро-винарският сектор у нас. Автора докторант Павел Червенков обосновава актуалността на темата с ключовата роля на дигиталните общности за успеха на бизнес организациите лозарския отрасъл, особено когато те са ангажирани със конкурентни предимство. Според докторанта, лозарските предприятия и постигане на предимство за бизнеса имат значима роля за иницирането на обществени промени, което не само подобрява имиджа на компаниите, но и допринася за устойчивото социално и екологично развитие. В този контекст, той извежда необходимостта дигитални общности, ангажирани с конкурентната среда да бъдат управлявани чрез цялостен подход, включващ ясна визия, стратегическо планиране, ефективна комуникация и сътрудничество между различните заинтересовани страни. Докторант Червенков фокусира изследването си върху начините, по които се изграждат и управляват дигитални общности, ангажирани със социална кауза, използвайки съвременните дигитални инструменти и платформи. От тази гледна точка тя правилно дефинира и предмета на изследването си - **изследване** са лозаро-винарските предприятия на територията на Република България. Под лозаро-винарско предприятие се разбира, такова при което се съчетават лозарството с винопроизводството т.е. това предприятие притежава лозови масиви и самостоятелно преработва една част от добитото грозде във винопромишлени продукти. Основната изследователска теза на докторант Павел Червенков свързана с вижданията за усъвършенстването и прилагането управленски стратегии на дигитални общности, ангажирани с изработването на стратегия за дигитализация на лозаро-винарският отрасъл, като се отчете отрасловата специфика с оглед на тяхната проверка си поставя за цел да анализира влиянието на дигиталните комуникационни стратегии върху ангажираността и активността на дигиталните общности. Дисертационния труд се стреми да оцени методите за управление и модериране на дигитални общности и техния ефект върху устойчивостта им, да проучи партньорствата между бизнеса и дигиталните общности в подкрепа на развитие на лозарския сектор. За постигане на тези цели докторанта Червенков определя конкретни изследователски задачи, като коректно обосновава и ограниченията при изпълнението им, произтичащи от бариерите за достъп до лични данни и информация, както и ограничения, свързани с обхвата на самото изследване в тематичен, географски; времеви обхват

2.3. Използвана научна литература

Представеният списък на използваната литература съдържа общо 97 литературни и информационни източника на български и английски език, което е свидетелство за добрата литературна осведоменост на докторант Павел Георгиев Червенков по проблематиката. Позоваванията към литературните източници в изложението на дисертационния труд е уместно, което разкрива умението на докторанта да осъществява научна селекция и да проявява критичност към чужди становища и концепции, когато обосновава своето мнение по изследвания проблем. Литературните източници са коректно използвани, съгласно възприетите изисквания за цитиране в научни публикации. Обобщената ми оценка: докторант Павел Георгиев Червенков коректно обосновава актуалността на проучваната от нея проблематика; дефинира правилно основната си теза и ограничителните условия за нейното доказване; предметът и обектът на изследването са ясно очертани и съвместно с коректно поставените цел и задачи

предопределят съдържанието и структурата на дисертационния труд. Използваната литература е разнообразна, достатъчна и фокусирана към изследвания **проблем**.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Основните резултати от изследването са представени в отделните части на дисертационния труд. Първа глава има концептуален характер и в нея са представени еволюцията на дигиталните общности, от гледна точка на съвременното селско стопанство, със своята много функционалност и комплексните, както и възможна ключова роля в устойчивото развитие на обществото. В тази част са идентифицирани характеристиките на управлението им, като е направен подробен преглед и анализ на уникални аспекти в различни теоретични модели за управление на дигитални общности от гледна точка на лозарството и неговото значение в аграрния сектор. Докторант Павел Георгиев Червенков коректно дефинира специфични за изследваната проблематиката понятия, като дигитална общност и трансформации в земеделието, заедно с това успешно систематизира ключовите фактори в процеса на изграждане на дигитални процеси. В теоретичен аспект са представени и възможностите на различни съвременни технологии и инструменти за управление на дигиталните общности и ролята и в селското стопанство респективно винарския сектор. Подчертана е значимостта на интегрирането на технологичните иновации, като изкуствения интелект е обучение управлението на дигитални общности, ангажирани лозарството и производството на продукти от лозовите масиви. В тази глава е разгледана и спецификата при трансформацията на дигиталните общности спрямо достъпната земеделска площ за организирането на интензивно земеделско производство. Дигитализация и цифровизация се разглеждат като близки понятия, в тази посока според автора докторант Червенков все повече ще се увеличават необходимостта от въвеждане на електронизацията. Поради наличието на екологични ограничения по отношение на продуктивността на поземлените ресурси в следствие на развитието на за нов подход на управление чрез интернет, социални мрежи и медии, и технологията изкуствен интелект се налага според докторант Червенков да променяме и начина на управление на лозарството. В обобщение може да кажем, че по-съвместната дигитализация на земеделието, позволява широкото използване на методите на производство и съхранение, които безспорно водят до големи ползи в оптимизирането на производствената ефективност, в повишаване на качеството на продукцията, в минимизирането на въздействието и натиска върху околната среда.

Във втора глава докторант Червенков извежда основните стъпки и елементи в стратегическия процес на управление на дигитална общност, ангажирана със **стратегическо планиране на процеса на дигитализация за повишаване на секторната конкурентоспособност**. Представени са резултатите от анализа на различни стратегии и подходи, прилагани за ефективно управление на такива общности. С оглед успешната реализация на управленските стратегии на дигиталните общности докторант Червенков обосновава необходимостта от създаването на ангажиращо съдържание за общността. Анализирани са ефектите от прилагането на различни техники и практики за създаване на ангажиращо съдържание и взаимодействие, като се подчертава значимостта на разработването на комуникационно-креативната платформа, **която има роля на дигитализацията в управлението на конкурентоспособността на лозаро-винарските предприятия**. Докторанта представя и свое виждане за приложимостта на дигиталната платформа свързана с **предизвикателства пред внедряването на прецизното земеделие в лозаро-винарския сектор** и. С оглед поддържането на здрава и ангажирана общност, в тази глава докторантката разглежда и организационната структура, и динамика на дигиталните общности, като идентифицира спецификата на ролите на

различните членове. Една от основните пречки за широко внедряване на прецизното земеделие е недостатъчната широколентова инфраструктура в селските райони, както и ограничената свързаност на устройствата – трактори, компютри, планшети и смартфони, които събират и обработват данни за земеделските процеси. Докторанта приема, че взаимодействие на политиката и прецизното земеделие играе основна роля. Според автора необходимо е редовно наблюдение чрез сензорни мрежи, за да се съберат доказателства и данни за влиянието на ОСП върху натиска, който земеделието оказва върху екологията и социалното развитие на селските райони в държавите-членки. Управлението на данните обикновено обхваща организацията, администрирането и управлението на данните и има за цел да осигури високо ниво на качество на данните, обработка на достъпност и сигурност. Дигитализацията на земеделието създава все повече данни от много различни източници, обработвани от широк кръг участници по веригата от стойности. Този огромен приток на ценни (а понякога дори и рискови) данни и засяга различни участници, участващи в събирането, задържането, обработката, обмяна и споделянето на тези данни. Използването на роботизирани безпилотни летателни апарати (БЛА) *с приложение на географски информационни системи (ГИС) за синтезиране на информация, необходима за целите на управлението на стопанството*. Целият механизъм е свързан с оборудвани с високотехнологични камери и сензори необходими за целите на прецизното земеделие, създава етични и правни въпроси при генерирането и използването на тези въздушни данни.

Трета глава съдържа резултати от апробирането на методическия подход. От представените данни се вижда, че по-голямата част от собствениците формират своя доход от земеделска дейност- 38.3% заявяват това. Следва групата на собствениците, които декларират, че земеделието е единствен източник на доход за тях и тяхното семейство – 37.8% от всички анкетирани лица. На базата на този подход са дефинирани посредством стратегиране на процеса на дигитализация на сектора за повишаване на конкурентоспособността, която е предложена от докторанта за анализ и управление на дигиталните общности, ангажирани лозарския сектор. За постигането на тези резултати съдейства ясната и последователна методология, свързана с използването на дигитални инструменти и платформи. Формиране на умение да прилага разнообразен изследователски инструментариум: „контент анализ“ за анализ на съдържание на социални мрежи в изследването на взаимоотношенията между участниците и структурата на дигитална общност.. Идентифициране на силните/слабите страни и на възможностите/заплахите при управление на процеса на дигитализация в сектора. Според докторанта, постигането на тези цели лозарските райони изисква от мениджърите да притежават подходящи умения и ресурси за изграждане на динамични и взаимодействащи платформи, които спомагат за развитието. Дефиниране на стратегическите цели и избор на решения за ускоряване на процеса на дигитализация на лозаро-винарския сектор за постигане на по-високо равнище на конкурентоспособност. Направен е етимологичен подход за идентифициране и ангажиране на заинтересованите страни в процеса на дигитализация на лозаро-винарския сектор. В заключение, в трите съдържателни глави, докторант Павел Червенков показва определена способност за ясно открояване и аргументирана научна защита на своите виждания за устойчиво управление на дигитални общности, ангажирани в лозаро-винарския сектор. Постигнатите резултати кореспондират изцяло с поставените задачи в увода на дисертационния труд, което е основание да се отчете успешната реализация на основната цел на разработката.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Отделни постановки, идеи и предложения, съдържащи се в дисертационния труд на докторант Павел Георгиев Червенков могат да бъдат оценени като приноси с теоретичен, методологичен и практико приложен характер. По мое мнение значими за теорията са

разработената теоретична рамка за управление на дигитални общности в лозар винарския сектор, която обединява ключови модели, концепции и практики, характеризиращи процеса на тяхното управление. Установените нови връзки между лозар винарския сектор и управлението на дигиталните общности, което разширява научното поле на изследване. От методологическа гледна точка съществен принос е разработения инструментариум за наблюдение, анализ и оценка на динамиката на дигиталните общности в лозаро-винарския сектор. Резултатите могат да се определят въз основа на това насоки за формирането на силни и ангажирани дигитални общности за подкрепа на социални каузи, както и конкретните препоръки за подобряване на управлението на тези общности определено имат практико-приложен характер. В обобщение, приемам заявените от докторант Павел Червенков претенции за приноси, които са формулирани коректно и синтезирано, и отразяват резултатите от работата ѝ по дисертационния труд.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Публикациите са 4 на брой и са свързани с темата на дисертацията. Видно е, че публикациите отразяват основни моменти от дисертационния труд и осигуряват необходимата публичност на дисертационното изследване.

6. Оценка на автореферата

Депозираният автореферат е в обем 31 страници. Авторефератът е съставен съобразно изискванията, като отразява в синтезиран вид съдържанието на дисертационния труд, тезата, обекта и методологията на изследването, както и получените резултати, приложена е и декларация за оригиналност. В автореферата е представена и справка на приносните моменти в проведеното научното изследване. Справката е съставена правилно и отразява постигнатите от докторанта Павел Червенков научни резултати.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки по изложението на идеите и постановките в дисертационния труд. Препоръчвам на Павел Червенков да задълбочи изследванията си върху приоритетни за нея проблеми, произтичащи от актуалността на дисертационния ѝ труд и да популяризира резултатите от тези изследвания в авторитетни международни и национални издания. Отчитайки практическата приложимост на постигнатите от нея резултати, представени в дисертационния труд, считам за уместно да публикува методически указания за изграждане и управление на дигитална общност, ангажирана с лозарството и като цяло овощарството чрез използване на ресурсите на технологията изкуствен интелект. Интересно би било мнението на докторант Павел Червенков по следния въпрос: Кои са индикаторите за ефективно управление на дигиталните общности, ангажирани с Лозар винарския сектор?

8. Заключение

Представената от докторант Павел Червенков разработка има качества на дисертационен труд за присъждане на научната и образователна степен „доктор”, тъй като представя способностите ѝ да идентифицира и изследва актуален научен проблем, да обобщава мнения, да проучва практиката, да прави изводи и да генерира препоръки. Съдържащите се в разработката резултати и приноси ми дават основание да дам своята

положителна оценка на дисертационния труд на тема **Стратегия за дигитализация на лозаро-винарския сектор**". Въз основа на това препоръчвам на членовете на Научното жури да присъдят на Павел Червенков научната и образователна степен „ДОКТОР“ по научна специалност Организация и управление на производството (по отрасли и подотрасли)

07.05.2025г./

Гр. София

Подпис:

(проф. .д-р Камен Петров)